शब्देन धान्यादिपाकार्थं गृहमुच्यते यत्रानवरतबहुपाकवशादक्षीयमाणोऽग्निर्भवति । स चाग्निः पञ्च भूसंस्कारान्कृत्वा स्थापनीयः ।

दिवाश्नाति रात्रौ वा ॥१७॥[1] यजमानः ।

उपास्तमयम् देवाः पितरः पितरो देवा योऽहमस्मि स सन्यज्ञे यस्याहमस्मि न तमत्तरयामि स्वं मऽइष्टꣳ स्वꣳ आत्तꣳ स्वꣳ हुतमस्त्विति ॥१८॥ अस्तमयसमीपकाले आहवनीयागारस्य पुरस्तादुपविष्टो यजमानः देवाः पितर इति देवान्पितॄंश्चाह्वयति · पत्न्यपि तत्र दक्षिणतस्तिष्ठति ।

पूर्वेण प्रविशति ॥१९॥ ततो यजमानः पूर्वेणाहवनीयागारद्वारेणाग्न्यगारयोः प्रविशति ।

दक्षिणेन पत्नी ॥२०॥ गार्हपत्यागारस्य दक्षिणेन द्वारेण पत्न्यग्न्यगारे प्रविशति ।

पश्चादग्नेरुपविशतो दक्षिणतः पत्नी ॥२१॥ स्थापितस्याग्नेः पश्चात् · तयोर्मध्ये पत्नी दक्षिणतः अथाध्वर्यजमान उत्तरतः ।

अश्वत्थशमीगर्भारणी प्रयच्छति ॥२२॥ शमीमध्यऽउत्पन्नोऽश्वत्थः शमीगर्भ इत्युच्यते शम्या गर्भः शमीगर्भः · अश्वत्थश्चासौ शमीगर्भश्च अश्वत्थशमीगर्भः · तन्निर्मिते द्वे अरणी अध्वर्युर्यजमानाय समर्पयति । तल्लक्षणं चैवम् · शमीगर्भस्याश्वत्थस्य प्राङ्मुख्या उदङ्मुख्या वा ऊर्ध्वगाया[2] वा शाखायाः छेदं कृत्वा तन्मथ्यौ अरणी कार्ये · ते चतुर्विंशत्यङ्गुष्ठदीर्घे षडङ्गुष्ठविस्तारे[3] चतुरङ्गुष्ठोच्छ्राये भवतः मानं मध्यमेनाङ्गुष्ठपर्वणा कर्तव्यम् · एवंविधा एका अधरारणिः द्वितीया उत्तरारणिरिति · ते चैते अरणी अग्निमन्थनार्थं परिगृह्येते । तेऽएव सदा धार्ये अन्ते प्रतिपत्तिविधानात् अरणी वृषणयोरिति (२५.७.३०) · अत एव कात्यायनेनोक्तम् (कर्मप्रदीप° ३.१.१८) अरण्योरल्पमप्यङ्गं यावत्तिष्ठति पूर्वयोः न तावत्पुनराधानमन्यारण्योर्विधीयतऽइति[4] · नाशक्षयदाहादिनिमित्तेष्वन्ययोः परिग्रहोपदेशाच्च अरण्योर्दग्धयोर्वापि नष्टयोः क्षीणयोस्तथा आहृत्यान्ये समा-

---

१) न चायं दिवसनियमः किं तर्हि रात्र्यशनविकल्पार्थमिदमुक्तम् Karka. See २.१.४.२.
२) ? ऊर्ध्वगायतावा २. ३) ? षडंगुल° २. ४) See also the Yajnapârçva २११.